

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

כמוני במטה ומכוסים כמוני באדרת-שער, גם הם לא היו רועדים... (הרב י"ל הכהן פישמן, "שרי המאה", ח"ה, עמ' 232)

...היריות, הנביחות והשריקות נשמעו בעיר, בזלודייבקה, והיהודים היו רועדים כדגי הים, היו חושבים שלהקת פורעים מתקרבת אל העיר (רפאל שוחט, "גלגולים", עמ' ל)

ראש-חודש אלול ציטערט אפילו א פיש אין וואסער (156); (מעט מלקט זה נדפס ב"הפעל הצעיר" גל' 51, תשכ"ב); ז"י אנכי, "בין שמים וארץ", אלול.

מנחם מורשת

כתיב "מלא" המעיד על שיבוש לשון

הצבענו במאמר קודם¹ על שימוש בתוספת יו"ד בכתיב חסר-הניקוד, שאולי מן הראוי להרחיבו במקום שיש בו מן ה"הזמנה" להגייה הנכונה של מלה, שנוהגים לטעות בה, כמו: שימשה (שלא לקרוא שמש^ה), או מימשל, כדי למנוע קריאה ממשל^ה. וכן להפך, בכתיבה תת-מיקלע יש "הזמנה" לקריאה, שאינה אלא עברית משובשת, כי הנכון הוא תת-מקלע, ואין כמובן מקום כלל ליו"ד. השימוש בכתיב החסר ודאי עשוי לגרום הגייה משובשת. אם נמצא מודעה, כגון "בוא לבאולינג, שחק ותהנה" ("מעריב" 9.7.68), או "ממטבח כזה תהני גם את יום מחדש", "גם ילדיך... יכולים להנות מאותה הנחה" (מעיתון "לאשה" 30.7.68),

1. ר' "לשונונו לעם" קצ"א—קצ"ב, בעיקר עמ' 235.

יש חשש סביר, שהקורא הבינוני יהגה: תהנה, תהני, להנות, כפי שאמנם שוגים רבים, ואולי גם הכותבים חשבו כך. שימושו של השורש 'נהנה' הוא בנפעל (לפעמים בפיעל) ולא בקל, כשם שאנו אומרים 'נהנית', 'נהנה' בעבר. הכתיבה לפי כללי הכתיב חסר-הניקוד תיהנה, תיהני וכן ליהנות יכולה אפוא להדריך להגייה נכונה, לשימוש נכון, היינו בבניין נפעל, במלה שנוהגים להשתבש בה. ודוגמה קטנה מוי"ו חסרה: "בידור... רק מגביר את המתח במקום לפרק אותו" (כותרת משנה של ג' כהן, "מעריב" 25.10.68, עמ' 21). אם לא תיכתב הוי"ו לפרוק, עלול הקורא שוב לקרוא לפרק, ומי ערב, שהכוד מבחינים בין "לפרוק (מטען)" לבין "לפרק (כלי חלקיו)". הכתיב הנכון יש בו אפוא מן ההדרכה הטובה.

נבוא בזה להעיר ולהתריע על מקרים רבים, שעיתונאים זריזים מתכוונים להשתמש בכתיב ה"מלא", והשיבוש בהם אינו מוכיח על חוסר שליטה בכללי הכתיב חסר-הניקוד, אלא מעיד על חטא ללשון העברית. אם נפוצים מקרים אלה בעיתונות, יש בהם משום הכוונה מכשילה, ומסקנה ברורה ניתן להסיק מתפוצה זו.

וי"ו מיותרת

א. כתיבת כותל, טופס ותואר בחולם מלא הוא נוהג לפי הכלל, אך בריבוי הנפרד האות הראשונה היא שוואית: כתלים, טפסים וכן תארים. אין כאן, כמובן, מקום לשום תוספת של וי"ו. לכן דוגמות מעין "הוענקו תוארים אקדמאיים למחזור השביעי ב...". ("הצופה", 15.2.68), "טקס הענקת

התוארים" (במודעה שם, 14.2.68), "מרבית המורים בעלי התוארים האקדמאיים" ("דבר-השבוע", 26.7.68) — הן שיבושים מובהקים, כי התי"ו היא שוואית, 'תארים' על משקל כנ"ה, וכמו צורך — צרכים. כך גם מצאנו שגיאה בולטת בשלט "למכירה דירות בכל הגודלים", במקום גדלים, בלי וי"ו.

דוגמה אחרת מאותו משקל, שמשתבשים בה, היא המלה רובע (= שכונה). במאמר מאת פ' רוזנבליט ("הצופה" מערב פסח, 12.4.68) אנו קוראים: "וזורמים אל הרובעים הצפוניים" (טור ב), "נסוגים הלבנים ועוברים לרובעים אחרים" (טור ג), "המטרידה אוכלוסיית הרובעים האלה" (טור ד), "מוכרחים להישאר ברובעים המוזנחים" (טור ה) — טור אחר טור והשגיאה חוזרת, כי מושרשת היא, ורק בהמשך נכתב נכון "במקרה" ("הנסוגים בפני הכושים הזורמים לרובעים אחרים" — טור ה), כי המדפיס שכח את הוי"ו המשבשת, והמגיה לא הקפיד. גם כאן הרי"ש שוואית היא, ואין מקום לוי"ו, אף על פי שצורת רבעים היא הומונימית לריבוי של רבע.

בכל הנטייה של שמות מלעיליים כנ"ל אין מקום לוי"ו בריבוי, חוץ מסמיכות ובכינויים הכבדים, שאז הופך החולם החסר לקמץ קטן, והוא יסומן בוי"ו בכתיב חסר-הניקוד². לפיכך נכונות רק הדוגמות הבאות מן המאמר הנ"ל: רובעי-הכושים" (טור א, למעלה), "החולדות השורצות לרוב

2. ע"י בחוברת "כללי הכתיב חסר-הניקוד", לשוננו לעם, אדר

תש"ט, עמ' 16.

ברובעיהם" (סוף טור ג) — הבי"ת בשווא, והכותב לא הבדיל בין אלה לקודמים. ומן 'תואר' מצאנו „317 מקבלים היום תאריהם" („הצופה" 14.2.68), ולפי האמור יש צורך כאן דווקא, בכינוי הכבד ברבים, לכתוב מלא בוי"ו תואריהם, והעיתון הפך היוצרות.

כדי להחדיר מעט „תודעה לשונית" בקרב הציבור מפרסמת האקדמיה בעיתונות פינה חודשית „למד לשונך", ובה מלים מחודשות, בידולי משמעויות ואף הערות לדיוקי לשון או על סטיות נפוצות. היינו מצפים, שעיתונאים ואף פרסומאים יחויבו בתשומת-לב לפינה זו. בגיליון ל' העירה העורכת על שתי המלים הנ"ל תואר ורובע ועל דרך נטייתם, וניתן להניח, שהדבר ימצא את תיקונו בעיתונות — ולשווא. הוא הדין במלה קושי, שריבויה קושיים, ולא כפי שמצאנו „מגמתיות בקביעת הקושיים" („הצופה", 18.10.68, עמ' 5), שוב כתיבה שיש בה חוסר ידיעה.

ב. ידוע ומפורסם הוא ההבדל בין נכח לנוכח. הראשון משורש 'נכח', והוראתו „נמצא במקום". דרך נטייתו היא בבניין קל, והנו"ן בו שורשית, ולכן: נַכַּחְתִּי, נַכַּח, נַכַּחְהוּ, נַכַּחְנוּ. ואילו השני הוא מן השורש 'יכח', והוראתו: נודע, נוכח לדעת. דרך נטייתו היא בבניין נפעל, והנו"ן בו היא של הבניין, ולא מן השורש, ולכן: נִוְכַחְתִּי, נִוְכַחְנוּ וכו'. תוספת הוי"ו או היעדרה אינה כאן עניין הקשור לכתוב המלא, אלא הוא הכרח הנובע משורש המלה, וכל סטייה היא שיבוש לשוני, שיש להימנע ממנו. והנה קוראים אנו: „ראש-העיר, סגן שר הדתות וכו' נוכחו במעמד הבחירה" („הצופה",

28.2.68), או: „גם יורש העצר, הנסיך חסאן, נוכח בישיבה“ (שם, 10.4.68), „רק שוטר אחד נוכח במקום, וגם הוא הלך“ (א' קישון, עצם בגרון, עמ' 45 למטה) — בכל אלה צ"ל בלי וי"ו: נכחו, נכח. רק בבינוני (בהווה) אין הבדל בכתיב של שני הפעלים: 'הוא נוכח במקום' וכן 'הוא נוכח לדעת', ההבדל הוא רק בהגייה; הראשון דינו כמו נֹבַח (כי הנו"ן שורשית), והשני כמו נוֹלַד — נוכח (הוי"ו=הי"ו היא שורשית). כל תלמיד בי"ס תיכון מודרך בהבחנה זו, היא מודגשת בספרי לשון והבעה³, והעירו עליה שוב ב"למד לשונך" מס' ה מטעם האקדמיה, ועדיין השגיאות בתוקפן. שגיאה דומה מסוג זה נמצא בפועל שבמשפט הבא: „הדמעות שהוזיל הרב י"ל המוסקבאי“ (ב"שיחות-ערב", ידיעות אחרונות, 25.6.68). הוזיל הוא משורש 'זול', ואילו כאן הכוונה להזיל משורש 'נזל' (כמו: הפיל, הגיע, הציל), ותוספת הוי"ו מוכיחה על שגיאה בלשון.

ג. והערה אחת בעניין הוי"ו ההגוייה. נכון הוא לפי הכללים, שכל וי"ו עיצורית (הגוייה) בתוך המלה (ודוק: לא בראש המלה, ולא בסופה) תיכתב תמיד בהכפלה⁴. כך נכתוב: שווקים, מצווה, מותרים, להיוועץ. לפי זה נכון הוא הכתיב

---

(3) ראה, למשל, י' פרץ, עברית כהלכה, הוצ' י' שרברק, 1961, עמ' 33; י' בהס/מ' רון — ודיק, הוצ' הקיבוץ המאוחד, עמ' 155, וכן ר' סיוון בחוברת „ככתוב איש אל רעהו“, לשוננו לעם קג, עמ' 12.
 4. ר' בחוברת הכללים (הערה 2), עמ' 21, והוא הכלל שבבררה 1—3, במקום שאין אפשרות להשתמש בדפוס בוי"ו שרוקה ובוי"ו חלומה, והרי זוהי המציאות הרגילה.

במשפט זה: „המשלוחים שלהם לשווקים” (ב' אדלר, „הצופה”, 20.2.68), שהוא בהתאם לכלל הנ"ל. אך הכותב „המתחרות העיקריות בשוקי-אירופה” (שם, שם), או „כיווני פניהם לשוקי-חוץ” („משק וכלכלה”, „הצופה”, 6.8.68), „...העברי יוצא לשוקי-תבל” (א' קישון, עצם בגרון, עמ' 101) אינו אלא טועה ומטעה. בסמיכות של שוק ברבים נשארת הוי"ו בלתי הגויה, והיא רק סימן לשורק: 'שוקי-'; וכן בכינוי הכבד: 'שוקיהם, שוקיכם'. הוי"ו הגויה רק בריבוי הנפרד ובשאר הנטייה. על-כן: שווקינו, שווקיך וכו', אבל: „שוקי-העיר הומים”⁵, וכך נכון: „ביקוש רב בשוקי-אירופה לפרחים של ישראל” („מעריב”, 8.8.68).

י ו ד מ י ו ת ר ת

א. נזכיר שוב את הכלל, שיו"ד הגויה בראש המלה אינה מוכפלת, והוא הדין אם נוספו למלה אותיות שימוש בראשה, כמו: ה' הידיעה, ש' הזיקה, בכלים ועוד⁶. זרות לשונית יש בוודאי במודעה זו: „הפאה — יצור, יצוא וייבוא” („הצופה”, 28.2.68) — במה נגרעו השניים הראשונים מן השלישי? איש לא ידע להחליט, אם שלוש המלים בנות משקל אחד הן. וכך גם „מפעל לייצור ויצוא פירות מיובשים” („הארץ”, 7.8.68, מתחת לתמונה). הדברים צורמים עוד יותר, כאשר המלים מובלטות בכותרות או בכותרות משנה, כמו:

5. מצוי בכל ספרי הדקדוק, והעיר עליה במיוחד ר' אלקעי

בחוברת „תיקוני לשון”, לשוננו לעם, תשרי תשי"ב, עמ' 44.

6. ר' בחוברת הכללים (הערה 2), עמ' 22—23.

„עודף של ייבוא מהשטחים המשותפים“ („הצופה“, 1.4.68). הזכרנו במאמרנו הקודם, שבכתיב חסר-הניקוד ניתן להבחין בין יצור לבין ייצור, ששתי מלים שונות הן. באותה דרך יש להבדיל בין יצוא (י״ד שוואית) לבין ייצוא (שלפי הכתיב היו״ד כמובן חרוקה). ההבחנה כאן בין השתיים היא אמנם דקה, כי המלים משורש אחד הן. בראשון (יצוא) הכוונה לכלל הסתורות המיוצאות לתו״ל (והוא הדין יבוא), והשני הוא שם הפעולה, היינו משלוח הסחורות או הבאתן (ייבוא). הראשון ידוע מן הלועזית כ־export, והשני כ־exportation. ההבחנה פורסמה ב־זיכרונות האקדמיה״ ג—ד בין מונחי המשפט⁷. בדומה לכך מצויות הבחנות מפורסמות, כמו: הספקה — הבאת המצרכים (שם הפעולה), ואספקה — כלל התומרים והמצרכים שסופקו.

הבחנה זו מחייבת לתשומת-לב, אימתי להכפיל את היו״ד, ואימתי להסתפק באחת. ״היום החל יצוא הוולנסיות“ („הצופה“, 15.4.68) ו־הרשות המוסמכת לרשיונות היבוא של המימשל“ („הארץ“, 7.8.68) — אינם מדויקים, שהרי מדובר במשפטים אלה על הפעולה, וראוי לומר: ייצוא, הייבוא. לעומת אלה הדוגמה שלעיל ״עודף של ייבוא“ אף היא אינה נכונה, כי לעודף יש שייכות ישירה לסחורה עצמה וצ״ל:

---

7. תודתי נתונה לגב' ש' בהט ממזכירות האקדמיה, שהפנתה אותי להבחנה ולמקורה. ר' גם במילונו החדש של אבן-שושן, המקדיש לשתי המלים ערכים נפרדים סמוכים ומגדירן לפי הבחנה זו. ר' אלקלעי בחוברתו (ר' הערה 6), הדורש לכתוב יצוא ביו״ד אחת, לא ידע עדיין על החלטת האקדמיה.

יבוא. זהירות יתרה יש לנהוג, כאשר נוספות אותיות בכל"ם בתחילת המלה, שאז יש אבן נגף נוספת. המלים ייצוא וייבוא (שמות הפעולה) לא תשתנינה בכתיבן גם במקרים אלה, כי היו"ד תמיד חרוקה, ולכן לייבוא, בייצוא וכיו"ב; אך במלים יבוא ויצוא, שהיו"ד בהן היא שוואית, הרי הופכת היא במקרה כזה לאם קריאה, והשווא נעלם ואין להגות כלל את היו"ד האחת (כמו גם במלים: ויהודה, פיריחו, לירושלים), וליו"ד הכפולה אין, כמובן, כל מקום. והרי דוגמות נכונות: "חממה טבעית לגידול פלפל לייצוא" ("הצופה", 20.2.68), "היבוא גדל ב-22 אחוז לעומת 1967 והיצוא קטן מעט" ("דבר", 17.4.68), או "העלאת התמורה לייצוא וחשיפת הייבוא" ("הצופה", 12.11.68). ודוגמות לא מדויקות: "מתקני האריזה יהיו מתוצרת הארץ ולא מיבוא" ("הארץ", 7.8.68), "חלק גדול מהעלייה ביצוא הבריטי לישראל" ("מעריב", 8.8.68), "המדובר בהרחבת קשת המוצרים ליצוא" ("הצופה", 6.8.68). בעיתונים אין אפוא הקפדה מוחלטת, ובגיליון אחד אפשר למצוא במקום אחד כך: "סיכויים טובים ליצוא מוצרי אופנה", "אגד' דורש יבוא אוטובוסים" (— לא מדויק, "הצופה", 13.8.68 בכותרות עמ' 3), ובמקום אחר: "מעטה יופנה חלק מן הייצור לייצוא" (שם, שם, עמ' 4 — נכון). יש עיתונים המפריזים בהכפלת היו"דים ("הצופה"), ויש הגורסים ברוב המקרים רק יו"ד אחת ("הארץ" ו"מעריב") — וכולם בלי הבחנה ברורה בין השניים.

(הסיום יבוא)